

8 93-32

7 96

MARK GURAKUQI

Në rrjedhë të viteve...

TREGIME

891.983-P3-32

S

896

BIBLIOTEKA E PIONIERIT

MARK GURAKUQI

NË RRJEDHË TË VITEVE...

Tregime

~~51032~~

877

BIBLIOTEKA E PIONIERIT
SHKURTARIA 1977

SHTËPIA BOTUESE «NAIM FRASHËRI»

LIBRAT

1.

— Ec, moj të preftë mortja!

Sanija e vogël u drodh. Hanko Xhevahirja ishte zemrue keq, me sa dukej. Vogëlushja nxitoi për në konak të zonjës. Qëndroi e tulatun, në pritje:

— Ku ishe, moj zuzare?

— Nuk të ndëgjova, hanko. Po laja rrobat në hashef.

— Hapi mirë veshët, kur të thërras. S'ka: ndëgjova, s'ndëgjova. Apo do të ta fus një surratit?

Sanija heshti. E kishte gjetë tani. Sa herë që e shihte hanko Xhevahiren të inatosun, s'fliste. Përpara i jepte ndonji përgjigje... Dhe shuplakat s'kishin të numërue. I bahej trupi plagë. Se zonnja kishte dorë të randë. Ishte gjithë ajo grue e fuqishme, e bashme, kurse Sanija ishte një vajzë thatime njimbëdhjetëvjeçare.

Hanko Xhevaires edhe i vinte mirë, që vajza s'i kthente ma përgjigje, edhe s'i vinte. Ndërsa ma parë e zemëronin përgjigjet e Sanijes, tani i hip-te gjaku në kokë nga heshtja e saj.

«E ban për inat, — shfrynte, — që të më plasë». Dhe i drejtohej:

— Hape gojën, de!

Po Sanija s'fliste.

Si i kaloi pak inati, zonja i tha:

— U ba vakti. Shko merr gocën në shkollë. Flutur të bahesh? More vesh?

— Si urdhnon, hanko!

Mbas pak, u drejtue nga shkolla e vajzës së hanko Xhevaires. E, tek ecte udhëve me baltë të kuqe, që i ngjitej në kambët e zbathta, i vinte për të qamë. Ndjente një mllëf, një zemëratë të thellë, gërryese. Kundër kujt? Kundër hankos, kundër burrit të kësaj, Demir agait, kundër vajzës së tyne, Dylberes, që, ndoshta, ma shumë se të gjithë, i hante shpirtin me nazet e teket e saj.

Prindët e saj kishin, përveç Sanijes, edhe gjashtë fëmijë të tjerë. Ma i madhi ishte Tahiri, trembëdhjetë vjeç. Baba i Sanijes, Maksuti, punonte si pazvan¹⁾ dhe merrte dy lekë në ditë. Me kaq para s'mund të ushqeheshin vetëm me bukë as tre vetë. Po pesë të tjerët?

Sanija e mbante mend shumë mirë, kur i ati e kishte thirrur dhe i kishte thanë:

— Do të shkosh te hanko Xhevahirja.

— Po shkolla, tate? — kishte guxue e pyetë ajo.

Maksuti e kishte pa me trishtim, i kishte përkëdhelë flokët me dhimbje, me dashuni, dhe:

— S'qenka shkolla për ne, moj bijë. Po atje, keq, mirë, një copë bukë do ta kesh. Dhe ndëgjo: banu e urtë, puno, mos kthe kurrë fjalë.

Sanija që në klasë të tretë, kur e hoqën nga shkolla. Po baheshin disa muej që punonte si shër-

1) roje nate, në treg (në pazar).

byese te Demir agai, njani nga pasanikët ma të mëdhenj të Tiranës, me kaq e kaq dyqane plot e përplot me mall e me sa e sa çifligje nëpër fshatra.

Kur Sanija mbërrini në shkollë, zilja e orës së fundit kishte pak kohë që kishte ra. Dylberja po lozte përpara portës me ca shoqe. Sa pa shërbëtoreshen tue u afrue, ja pat me inat e me të madh:

— Po ti, moj rjepacake, ç'u bane? Kam nji orë që po të pres!

Shoqet e Dylberes, të një sërë me të, ja shkrepën gazit. Zonja e vogël u krekos edhe ma tepër. Sanija s'bani za, megjithëse do të kishte dashtë t'ja bante kurrizin ma të butë se barkun.

Dylberja tha gjithë madhështi:

— Ec pas meje! — dhe filloi të ecë me hap të randë.

Sanija e ndoq, tue vlue përbrendë nga inati. Dhe, ndërsa i shkante prapa, tue kundruë trupin e saj të majmë, mendonte: «Si e ama, e bija».

Hanko Xhevahirja e priti me kambët e para:

— Ç'u bane, moj kërcune, që u vonove kaq shumë? — dhe, tue u drejtue nga e bija: — Ku je, moj shpirti i nanës? Ec të të puth.

Dhe «plluq, plluq» e mbuloi me të puthuna. Zonja, si u çmall me të bijën, i shfreu prap

Sanijes:

— Ç'më rri ashtu, si e ngrime? Shporru këndeje e mbaroi rrobat, se ta preva kokën...

Kur shkonte në shtëpi të vet, Sanija, pyetjeve të prindve se si e çonte te Demir agai, u përgjigjej gjithnji:

— Mirë!

Këtë e bante që të mos i mërziste, të mos i dëshpëronte. Ç'kuptim kishte t'u tregonte të vërtetën, t'u thoshte s'e as barkun se ngopte me bukë, se silleshin me të ma keq se me një kafshë? Edhe po t'u fliste haptazi, gjendja s'do të ndryshonte...

E ama kënaqej nga përgjigjet e së bijës dhe thonte:

— Të paktën ti u rregullove.

Dhe prap e porosiste të bijën:

— Ndëgjoje zonjën, të keqen nana. Mos prish gojë me te. Ta kem mendjen të fjetun për ty. Ti e di si e kemi hallin.

I ati ndërhynte:

— Sanija asht vajzë e mendshme. Nuk na turpnon.

Me gjithë mjerimin që i rrethonte, ato pak orë që kalonte në shtëpi të saj, për Sanijen ishin shumë të bukura. Të paktën atje e donin, e puthnin, e përkëdhelnin. Fëmijët ma të vegjël e rrethonin, e tërhiqnin nga fustani, s'i shkiteshin nga dora. E pushtonte një ndjenjë e ambël paqe, lumtunije... Ajo do të kishte dashtë të mos largohej kurrë ma prej andej, të mos shkelte ma asnjherë kambë te ajo shtëpi e huej, ku e ndjente veten të përbuzun, të poshtënueme, ku lodhej e kapitej aqë shumë, tue ndëgjue vetëm fyemje e shamje e

kurrë një fjalë të mirë ... Po e dinte se kjo ishte e pamundur ... Shtëpisë do t'i shtohet edhe një gojë ma shumë ...

Gjithë javën, kur e rrihnin, e shanin, e përbuznin, e mundonin me njëmijë e një punë, që s'ishin për moshën e saj, ajo i jepte zemër vetes, duronte, se e kishte mendjen te orët, që do të kalonte, ma në fund, me njerëzit e vet.

Kjo ishte kënaqësia e parë e Sanijes. Një kënaqësi, që s'mund t'ja ndalonin as Demir agai, as e shoqja, as e bija. Sanija kishte edhe një kënaqësi të dytë, shumë të madhe, po aq të çuditshme e të rrezikshme: librat. Ata e fusnin në një botë të mahnitshme, ata e tërhiqnin aq tepër, sa që, po t'i thoshe, a don një fustan e një palë këpucë të reja, që s'i kishte veshë kurrë, apo një libër, do të përgjigjej pa kurrfarë ngurrimi: një libër.

... Dhe libra s'kishte. Vajza e zonjës po. Gjithfarë librash të bukur, që Dylberja s'i hapte kurrë. Mërzia e saj ishin librat. Ajo s'do t'i kishte prekë kurrë me dorë, po të mos ishte e detyrueme për punë të shkollës. Po, dhe atëherë, pas dhjetë minutash i hidhte. Megjithkëtë, s'e linte Sanijen t'ja prekte. Kur e gjet një herë tue i shfletue, filloi të çirej e të bërtiste si e çmendun.

Rendi hanko Xhevahirja. Pyeti të bijën pse bante gjithë ate shamatë. Dylberja tregoi Sanijen e tha:

— Kjo zgjebarakja më mori librat.

Xhevahirja s'e çoi gjatë. Ja përveshi me pëllambë nja dy-tri herë shërbëtores së vogël e ju gërmush:

— Rri, moj dreq, rehat. Ku merr vesh ti nga

librat? Mos ja prek ma, se të pi e zeza, të pi. Po të zuna edhe një herë, qerou këtej, pastaj. More vesh?

Sanija s'bani za, po u largue tue fshi lotët...

Kjo kishte ndodhë disa muej ma parë. Që nga ajo ditë, shërbyesja e vogël s'ja kishte nga ma librat Dylberes, po kishte jetue me dëshirën e tyne në zemër... Sa keq që s'kishte të holla, të blinte të paktën një. Do të kishte zgjedhë atë ma të mirin, ma të bukurin, si ai me kapak të trashë, që kishte Dylberja.... Do ta kishte lexue me andje, mbramjeve, atje, në hashef*) mbas punëve të mundimshme të ditës. E do ta kishte ndjemë veten të shplodhun, të kënaqun. Veçse, ku t'i merrte paratë? I ati dihej që s'kishte. Sa për zotnajtë, ata kurë s'i kishin dhanë as edhe një çerek leku!.. E librat kushtonin aq shtreitë!.. Duhej të mblidhte kushdi sa çerekë leku, që të mund të blinte një! Dhe librat, për te, mbetën si një andërrim i mrekullueshëm, i paplotsueshëm, po gjithmonë i gjallë e i bukur...

3.

Nata ishte e qetë, me hanë të plotë. Vera po vinte. Një verë e nxehtë, gjithë zagushi, si ato të Tiranës.

Sanija kishte ra prej kohe me fljetë në hashef. Po nuk po e zinte gjumi. Bante tepër vapë. S'frynte fare. Gjethet e pemëve të oborrit as që pëtinin.

*) kuzhinë.

Një qetësi e thellë, e plotë, sundonte anekand. Zotnajtë me vajzën flinin prej kohe, atje në konak. Ata kishin zakon që binin shpejt. Mbasi dëndeshin mirë e mirë, s'e zgjatnin, po ja këpusnin gjumit. Për të lexue ndonji libër, as që u shkante ndër-mend. Radio s'kishin. Sanija kishte ndëgjue një herë zotninë të thoshte, kur e shoqja i ankohej se të gjitha familjet e dorës së tyne janë ba me radio e ata jo: «S'kam nge të më shurdhojë veshët»...

Sanija u ngrit, duel nga hashefi, në oborr. Karafilat e trandafilat lëshonin një erë të rrallë. Lulet e mollëve dimnore zbardhëllonin. Vajza qëndroi për ca kohë në kambë, e mahnitun. Çfarë bukurie, çfarë qetësie!...

Jeta ishte e bukur. Po jo për ta, jo për shoqet e saj. Ato s'kishin asgja. Ja, asaj i qante zemra për një libër. Dylberja kishte sa të doje dhe as që i hapte. Kurse ajo, Sanija, s'mund t'i prekte as me dorë. E pra, sa do t'i pëlqente sonte të shkante e të merrte ndonji prej tyne, sidomos ate me kapak të trashë, të lexonte gjithë ato tregime të bukura, nën dritën e kandilit, deri në mëngjez!..

Me gjithë atë dëshirë të madhe, që i vlonte në gji, Sanija e dinte se kjo ishte punë me rrezik. Po prapë, diçka e shtynte të futej në sallon. në katin e poshtëm, ta plotsonte këtë dëshirë të frikshme. Dylberja s'do të ndëgjonte. As edhe ata të tjerët. Ishte tepër vonë.

Qëndroi për një kohë të gjatë më dyshas. Ma në fund vendosi. Tue u përpjekë të mos bajë zhurmë, tue mbajtë edhe frymën, hyni mbrendë, nga porta e prapme. Vuni veshin. Asgja. Mori ze-

mër. U fut në sallon. Prapë asnji zhurmë. Priti edhe pak. Qetësi e thellë. Kapi nga rafti librin, që andërronte aq shumë, ndërsa gjithë trupi i dridhej e zemra i rrihte me aq forcë, si të donte t'i shponte krahnorin. Ju duk se kërciti porta e dhomës së fjetjes së zotnijve, se u ndëgjuen hapa nëpër shkallë. Mbeti e ngrime në vend. Tani do ta gjenin, do ta pinte e zeza...

Sa e marrë ishte. Frikësohej kot. Ata flinin për shtatë palë qejfe, kurse ajo tmerrohej pa arësye. E lehtësueme, doli jashtë e shkoi në hashef. Vuni veshin, përgjoi. S'e kishte ndjemë kush. Sa mirë! Natën e kishte përpara. Do të kënaqej së lexuemi. Kështu do të bante çdo natë. Ata s'do të merrnin vesh. Ditën do të gjente rasën e çdo libër, që do të merrte, do ta vinte në vend.

Filloi të lexojë me et... U zhyt në faqet e librit. Harroi në ato çaste, gjithçka: edhe mjerimin e saj. Sa kohë kaloi ashtu, në atë kënaqësi të veçantë?

Gjumi i ishte zhdukë fare. Patjetër do ta kishte zanë agimi sikur... nji za mos të kishte pyetë rreptë:

— Ç'ban ashtu, moj edepsizë?

Qe diçka fare e papritun. U hodh përpjetë, si ta kishte pickue gjarpni. Me sy të zgurdulluem, vu re, si nëpër mjegull, se, te porta e hashefit, qëndronin, në rrobe nate, Demir agai me hanko Xhevahiren. Vështrimet e tyne sikur donin ta përpinin të gjallë.

Ajo s'ishte në gjendje të fliste, të shfajsohej. Sikur t'i ishte ngri gjuha. Me vështirësi të madhe qëndronte në kambë.

Hanko Xhevahirja u suell nga i shoqi: